

ECCLESIASTICAE HISTORIAE

ius aduersus lingua & uehemens dialecticus, aduersum Marcionem aliosq; nonnullos, dialogos scribit, quos propria lingua compoſitos edidit. Sed & plura alia eius extant uolumina, quae discipuli eius in Graecum uertere sermonem. Erat namque ita potens in uerbo & in doctrina, & in disputationibus ualidus, ut plurimos & nobiles iuris habuerit sectatores. Est & eius ad Antoninum de Fato potentissimus dialogus. Sed & alia multa scripti, quae latius utilia & per necessaria persequitionum quae tunc erant temporibus, exiuste. Ferunt autem hunc ipsum fusile primo de Valentini schola. Sed cum magistrorum notalet erroris, & ineptas eius fabulas arguitet, uisus est sibi ad me ilorem & rectam fidei sententiam convertit. Nec tamen ex integro ueterum errorum fortes maculamq; depositus. Iisdem uero temporibus etiam Romana ecclesia Soter episcopus, uiuendi finem fecit.

ECCLESIASTICAE HISTORIAE

Liber Quintus.

PRO O E M I V M .

An. Do. 176.
Eleutherius
Pont. Rom.

***I**gitur Sotero episcopo octo annis in urbe Roma sacerdotio ministrato, duodecim ab apostolis succedit Eleutherius septuaginta anno imperij Antonini Veri. Quo in tempore per multas Romanis orbis prouincias ex acclamatione & seditione vulgi persecutio aduersum nostros dirissima concitatate fuit, ita ut multa millia martyrum per loca singula fierent. Quod conjectare ex his facile possumus, quae ad rerum gestarum memoriam conseruandam literis mandata reperiimus. Et quamvis de hoc plenior nobis narratio, quam de singulorum martyris prosecuti sumus, sui subito uideatur exposta, que instructionem pariter doctrinæ & scientie necessariam non minimam contineat: tamen quae etiam praesenti operi competere duximus, pauca inferemus & multis. Alij namq; scriptores historiarum, referant bella, trophya, victorias, magistratum dumq; fortia gesta concelebrant, mortesq; ciuium aut hostium narrent: patriam, coniuges, liberos, diuersis cuncta cadi bus confusa describant. Noster hic sermo qui narrationem continet de his quae ad Deum pertinent rebus, absurdum non erit, si bella describat, quae caro pro anima salute perpetua est: & pugnans quas anima, ut colestem partiam recuperaret, exceptit: si certamina ciuius erunt, quae pro fide ueritatis exigit, in quibus non aduersum mortales milites, sed aduersum spirituales demones dimicavit & non pro libertate carnis, sed pro spiritu libertate. Si, inquam, monumentis literarum mandemus prælia, quae non pro tertium spacijs, nec prouinciarum possessionibus, sed pro colorum regno, & paradisi hereditate peracta sunt: non regni mortalitatis imperium qualitura, sed ab immortalis rege omnium Deo triumphorum gloriam perceptua.*

Quanti & quemadmodum Seuero apud Galliam pro pietate subierint mortem. Cap. I.

Lugdunum
Vienne
Rhodanus.

*G*alliarum nobilissima urbes Lugdunensium ciuitas habebatur, & Vienensem, quas præcipiti lapſu præterfluit Rhodanus nobilissimus fluuiorū. In his qua & quanta erga Dei martyres gesta sint, supra memoratis Antonini Veri temporibus, delcripta per ordinem, ab eis ad ecclesiæ Asiae & Phrygiae fideli relatione transmissa sunt. De quibus ut si-
descer-

ECCLESIASTICAE HISTORIAE

des certior habeatur, ipsa scriptorum exempla subieciam.

SERVI CHRISTI HABITANTES APVD VIENNAM
& Lugdunum Gallie urbes, fratribus omnibus qui per Asiam
& Phrygiam, eandem quam nos redemptionis Christi fidem
& spem gerunt, pax uobis, gratia & gloria a Deo patre, & Christo Iesu Domino nostro.

*E*rcum nomilla detur in præfatione profecti uiderentur, post aliquantum statarum gestarum ordiuntur initium: Tribulationis, autem, nostra magnitudinem & gentilium furorem, quem sanctis martyribus intenderunt, licet est, enumerare, ne præsentes quidem ipsi sufficiamus, nescum scriptura comprehendere: Omnibus eternum uiribus congressus est inimicus, tanquam qui iam per acerbitatem persecutionis aduentus sui ostentare intentia, & per hoc insinuare & informare ministros suos aduersum seruos Dei, omne misifuisse & sceleris & crudelitatis explere, ita ut primò nobis dormorū prohiberetur habitat: tum deinde usus balnearium: post etiam delictate exploratus ad publicum: ad ultimum, ne omnino in quolibet loco domi fore, risu publico priuatoq; uideremur. Sed aderat Dei gratia, quæ fragiliores al. sceleris eru-
t. Vt uia balnea
sponte se omnibus uel opprobiorū, uel tormentorum cruciatibus obiecta
re, & lacessentib; iam pena torturis, ipsi adhuc partu putare, pro eo quod
morā sibi hanc quodammodo ad Christum festinantis credenter,
in medium uiros stabiliores columnis, qui possint per patientiam suam non
solum ferre impetus quos excogitabat inimicus, sed & ultrò expetere, &
rum.
3. Processus in
publicum.
4. Perpetue la-
tebre.
Viri stabili-
ores columnis.
Acclama-
tiones populi in
Christianos.
Fratres, hoc
est Christiani.
Vetus Epaga-
bus, patronus
Christianorū.
Lucas.

BB exequæ

exequitur, Dominicum fecutus exemplum, animam suam pro oculibus suis poluit, & pro amicis. Et ideo cum hoc pariter uelut discipuli fideles Christi, in regnouenturo sequentur agnum quoemque uadit. His igitur optimis & fidelissimis ducibus uisus omnis reliquias sanctorum chorus, prompti & alacres animas suas pro fidei libertate ponebant. Aliqui autem impares & infirmiores inuenti, & ad illatæ persequitionis euehendum pondus inuadidi, decem fermi numero lapsi iuo luctum nobis & ingente tristitia reuertunt, & multorum animos, quos priorum fides succenderat, infregunt. Vnde & omnes ualde perterriti sumus, non propter tormenta, qua crudelius uidebantur inferri, sed pro exitu confessionis incerto: quia multo nos grauius lapsi nostrorum, quam ea quae inferebantur tormenta, cruciabant. Comprehendebantur tamen quotidie quos dignos Dominus iudicabat in laporum numerum subrogari, ita ut ex utraque ecclesia omnes qui studiosi & magni uidebantur, & quorum labore & industria regebantur, ecclesia uniuersi pariter tenerentur. Accidit autem etiam seruos comprehendendi quorundam ex nostris paganos, quoniam quidem publice iussum fuerat requiri omnes & teneri. Quicq; daemonis instinctu, cum tormenta pertimerent, quae inferi sancti uidebant, monentibus se hinc in ipsum militibus, quibus ita fuerat praecptum, commenti sunt aduersus nos, uelut Thyceas cenæ, & incesta Oedipia perpetrantes, & alia, quæ nec proloqui aut cogitare nobis fas est, & qualia ne credere quidem possumus, aliquando apud homines gesta. Quæ cum de nobis diffamata fuissent in uulgus, horrore maximo & execrationi apud omnes homines esse ceperimus, etiam apud eos qui prius aliquid moderationis erga nos seruandum esse censebant. Et omnes simul fremere aduersum Christianos atque infatibilibus odio furenter cooperantur. Tunc uidimus compleri illud quod à Domino dictum est: Qui ueniet tempus, in quo omnis qui occiderit nos, puer se obsequium offerre Deo. Post hac iam supra omne narrationis genus est, suppliciorum & cruciatum modus qui lancis martyribus intercebatur, perungente satana, quo scilicet etiam illorum confessione tale aliquid eliceretur a nobis esse commissum. In quo omnes pari atque eodem furore perstebant, uulgas, iudex, officium, milites, perungentes præcipue Sanctum nomine, quemdam diaconum Viennensem: & Maturum, neophyton quidem, sed in fide & patientia robustissimum: sed & Attalum Pergamentum ciuem, qui columna & firmamentum ecclesiæ nostra in omnibus fuit: & Blandinam feminam, per quam Christus ostendit, quia ea quæ apud homines despacta sunt, & contemptu habentur, in magna gloria apud Deum ducuntur: & quia charitas eius, quæ fragilia sunt per naturam, per gratiam Blandine misericordia est. Cum enim omnes nos de ea trepidaremus, sed & ipsa ei in tormentis consternati. Blandina dominæ, quæ erat una ex numero martyrum, ueretur ne forte Blandina cederet in tormentis, & pro debilitate corporis, uix ad primæ confessionis tormenta sufficeret, tanta tolerantia virtute sumata est, ut resoluenter prius & conciderent carnificum manus, qui sibi pro contentio sa iudicis animositate inuicem succedebant. Denique à prima luce usq; ad ultimum tormenta semper inuocantes, ad ultimum uictos se confitentur, stupentes quomodo in ea spiritus permaneret, cum nihil iam in illa ex corpore per supplicia refedisset. Sed illa uere beata, ut postmodum nobis ipsa deseruit quondam, quoties vocem confessionis emulsa, & Christiana sum proclamauit, toties nouæ uires corpori reddebat: & tanquam ablatis per confessionem doloribus, inslaurabatur recentior ad agones. Eoq; magis quod intel.

*Decens negat
Christi.*

Zoan.

*An. Dom. 169.
Sanctus diaconus
Viennensis.*

Maturus.

*Blandina mihi
in tormentis consternata.*

intellexerat quod vox ipsa sensum doloris extingueret, sepius & aletius, Christiana sum, & nihil apud nos mali geritur, proclamabat. Diaconus quoque Sanctus nomine, etiam ipse supra quam dici potest, & supradicta quam hu manam fas est ferre naturam, acris in silentibus ministris de monum, quo aliquid ab eo elicere possent confessionis illicitæ, noua poenarum genera pernici, & qua longe substantiam humanae conditionis excederent. At ille ut Deo plenus, in tantum crudelitatem eorum irritus, & ferinam in qua fronde securitatem, ut nunquam dignata sit, uel quis esset genere, unde domino uel patria, nomen saltem suum eis fateri. Sed de his singulis interrogatus, nihil aliud in omnibus tormentis, nisi Christianum se esse respondit. Hoc mihi nomen, hoc genus, & patria est. Altud, inquit, omnino nihil sum quam Christianus. Vnde & eos incredibilis agitabat infamia, quod tantum poenarum generibus consumptis, extorquere ei ne professionem quidem propriuocabuli potuerint. Ad ultimum candentes laminas aris & ferri erga inquinata loca, & delicatoria quæque membrorum instauratis ignibus adhibebant: ex quo carnes quidem eius adustæ igni defluerant, ipse vero permanebat immobili, inconclusus, intrepidus, coelestibus æternis que fontibus qui procedunt de uentre Iesu, humanas in se temperans flammas. Veruntamen membris omnibus martyr erat, toto corpore unus uulnus horrebat. Perit in eo humanae formæ agnatio, & non solum quis esset, sed & quid esset, tormentorum crudelitas, ne agnosci posset, abstulerat. Christus tamen in eo solus per martyrij gloriam recognosciebatur, qui per eius patientiam destruebat aduersarias potestates, & ius milites per tolerantia roborabat exemplum offendens omnibus, quia nihil terribile est, ubi diligenter nihil doloris est, ubi fides Christi. Sed artifices scelerum, nequaquam martyris erubuerunt uitrem. Post paucos evenientes dies, considerantes quod si tormentibus adhuc uulneribus, quæ indignearent etiam ad mollissimum manus tactum, tormenta rursus inferre, & denouè membra iam putrefacta uexarent, unum è duabus fore, aut in sua eum impietas iuxta celum: aut si in tormentis animam posuisset, tenorem crudelitatis, & metum ceteris intentandum. Sed hoc longe contra quam impi cogitauerunt, cessit. Nam quod uix credi ab infidelibus potest, restituunt est in primam speciem corpus per secunda tormenta. Et officia membrorum, quæ abstulerat prima crudelitas, secunda reparauit, ita ut iterum Blandina alterata supplicia, non iam ei poenam contulerit, sed medelam. Sed & Blandina tormenta reuocatur, quam paulo ante memorauimus, simili exemplo ad supplicia secunda accusat. Quæ cum seminitia penæ, & in mortis quadam confinio posita, steratis pulsata cruciatis, uelut è somno quadam subito euigilas, in memoria futura beatitudinis uenit, & uoce constante tanquam de excelsis & edito concionatur apud populum: Multum (inquit) erratis o uiris, quod putatis inflantum uisceribus uesci eos, qui ne mutorum quidem animalium carnibus utuntur. Et sic in confessione perdurans, iterum numero martyrum socia retruditur.

*Sancti Diaconi
constantia.*

Vt martyres quamdiu habeant in uita, omnes qui in persecutione lapsi fuerant, reuocabant. Cap. 11.

Sed posteaquam per beatorum martyrum patientiam tyrannica euanue re supplicia, alijs rufus diabolus machinæ oppugnare parat famulos Dei, quo scilicet afflictione carceris, & penali squalore consumpti, ac septimo (ut dicunt) puncto in neruo pedes contra quam credi fas est, disten Septimo pun- ti, in intimo tenebrarum loco, per omnia poenarum genera quæ furentium BB 2 seculi. Sicuti proverbi.

Moriantur in saecula excoxitare poterat, deperirent. Quam plurimi ergo hoc genere in carcere.

An Dom. 169. conclusionis tenebris necabantur. Verum beati Photini Lugdunensis episcopi gloriosam martyri confessionem, fas non est silentio praterire. Qui dunensis episc. cum nonagenario maior esset aetate, & corpore utpote illius seu inuidus, quem Sopbro, cetera penitentiam mortuus, solo martyri amore uitebat. Dicitur ad tribunalia, immo potius defertur, senio & longuore refolutus. Cuius ad hoc solium anima seruabatur, ut Christus per eam magnificentius in fragili corpore triumpharet. Statuitur interea senior pro tribunalibus impia plebis. Undique clamor attollitur, hunc ipsum esse insonant Christum. Dum uero a prelido interrogatur, quisnam esset Christianorum Deus, respondit: Si dignus fuisse scies. Hinc uero cunctos uelutrabies immensi cuiusdam furoris inuitat, ita ut qui prope abstant pugnis, alijs calicibus subigerent senem nec gravitati, nec aetati aliquid reuerentia deferentes. Illi uero qui longius erant, quicquid furentibus teli uenisset in manus, eminus iacebant: ita ut uniuscumque summi sibi esse delicti diceret, nisi aliquid in senem sceleris intulisset. In hoc etenim vindicando Deos suos esse credebant. Quem cum semeni necesse proiecerent in carcere, incontaminatum paulo post spiritum redidit. Per idem tempus immensa quadam ei dispensatio procuratur, & misericordia ex insperato Christi Domini arte conquiritur. Quod nunquam fere prius a persequitoribus gestum meminimus: omnes hi qui primò comprehensi negauerant fidem, corripiti traduntur in carcere: & quo infelicibus ne solamen quidem poenalis praestaretur exitus, non quasi Christia ni iam, sed tanquam homicidae & incesti detinebantur, habentes miseridu homicide & plicem poenam. Quoniam quidem ceterorum supplicia mitigabat ipse & corona martyrii, Christicus charitas, & sancti spiritus gratia eleuebat afflitos. Iltos autem ipsis poenitibus catheis, & pondere carceris grauius conscientia cruciabat, ita ut uitio ipso & asperci discernetur a ceteris: quod illi producebantur de supplicijs lati, & diuinum nefcio quid in ipsis uultibus preferentes, uincula sua monilia preciosa ducebant: per equalorem carceris, Christi bonus odor effecti, ita ut uiderentur libi non in ergastulo, sed in myrotheca conclusi. At illi alii tristes, demersi, ipsis quoque contemptibus horridi, & omni turpitudinis deformitate fodiores. Sed & ipsis genitalibus in multo opprobrio expositi erant, tanquam degeneres & ignavi: qui fidem perdidissent, & crimen inuenient: & qui Christianorum quidem nomine caruerint, homicidiarum tamen poenas non effugerint. Quia cum ita geri uidentur, ceteri incredibiliter corroborati sunt, ita ut comprehendens absque illa animi nutatione, constanter se nihil altud quam Christianos esse faterentur. Et cum quadam in his locis fuissent longius prosequiti, post aliquanta iterum haec subiungunt. Post haec iam per diversas species martyrii eorum, uelut coronam quandam uariis floribus composta, Dominus Christus intexens offerebat patri, ut ab eo uelut uictores magni agonis remuneraciones aeternorum sumerent praemiorum. Nam

Matu-

Maturus, & Sanctus, & Blandina, & Attalus, munerum dilebus, innumeris millibus gentium diuersarum ad spectaculum congregatis, statuuntur in meadow arena. Et rursum Maturus cum Sancto, quasi nihil prius gestum fuisse, ad omnia tormentorum & ueberum genera renouantur: certantibus omnibus aduersariis, quatenus eorum patientiam frangerent: & ab ipso, ut ita dicam, uertice coronas eorum diriperent, insani populi uocibus instigati. Sed illis eò magis animos roborabat spes uicina: iam gloria, quam sibi iam famè manu contingere, & contrectare dextris uidebantur. Dumq[ue] et suppli ciorum generis, & spectaculorum iam penè tempus fuisse absumptum, nec moueri uillatus à sententia ualuiscent, cum etiam fellæ ferreæ superpositi, cōsumptum ueberibus carnē ignis subter ministratus exureret, ad ultimum infatigabiles martyrum spiritus ferro caesi, ceruicibus effugarunt. Blandina uero relata ad stipitem, atq[ue] in crucis modum distenta, belisq[ue] pabulum preparatur. Quia tamen in ligno pendens uultu interito, & faliſq[ue] oratio non fundebat ad Deum, qua & libi cōstanti, & ceteris agonis sui cōfortib[us] perseverantiam precebat. Et facile uota sperabant implenda, quæ propriis tuuabat exemplis: simul & illud edocens, quod passionum Christi consortiu[m] certum sit, etiam gloria eius donanda esse consortia. Sed cum nulla ex belis corporis eius auderet attingere, deposita de ligno rursum reuocatur ad carcerem, alijs adhuc agonibus preparanda, per multis uictorias caput quidem tortuoso serpentis atteneret, fratrum uero animos ad tolerantiam cocitaret: per hoc, quo ipsa in parus & fragili corpore tot certaminibus permaneret inuita, & per singulos agones discederet coronata.

Qualis Attalo martyris apparuerit usq[ue] Cap. IIII.

A Talus quoq[ue] populi uocibus postulatur. Erat enim ualde nobilis, & *An do. 169.* quod cunctis nobilis est, uir optima conscientia, & in fide Christi per *Attalus.* omnia exercita semper marty. Cūq[ue] circumactus fuisse in amphitheatre titulo se p[re]cedente, in quo scriptum erat, Attalus Christianus, tremere in eum uulg[us] infantibus furor uehementius copit. Sed cum p[re]fidi indicatus esset, e[st]e eum Romane ciuitatis uirum, ubet eum cum ceteris in carcere recipi simul & ad Cæsarem referat, eiusq[ue] sententiam quid de eo uiberet, exp[re]cat. Verum inter moras positi in carcere, non instructu[m] sibi tempus transire patiuntur, sed uigore animi & alacritate fidei sua, eos qui in firmo carere, res uidebant, animabant: & ipsis nondum martyres, cohortationibus suis plurimos martyres faciebant. Ex quo magnum gaudium matris nasciebatur Ecclesie, uidenti suos filios, qui penitentia decidisse uidebantur in mortem, per hos reparari uitam: & monitis eorum multi qui sam negando uelut absorbum quoddam effecti fuerant, quasi iterum parturiebantur, & Christus in eis iterum reformabatur. Docebantur enim ab his, quia Deus non uult *Ezech. 33.* mortem peccatoris, sed ut conuertant & uiuat. Ig[ne]runt cum à Cæsare referatum fuisse, ut perlitentes quidem punirentur, negantes autem dimitterentur die quodam celeberrimo, in quo ex omnibus prouincijs coeuntes, nudinas apud nos agere solent, in ipso frequentissimo conuentu tribunal a[ll]e dies nunc dina dens, preparari libi iudex Christianos, & introduci ad suppliciorum pom- pam p[re]bendam cunctis qui aderant, iubet. Rursum itaq[ue] crucis, rursum p[re]ce[n]t[ur] uirum tormentum reparatur. Etsi qui forte ciues Romani reperti sunt, hos plie si capite decernit, ceteros uero belisq[ue] tradi. Ingens ramen ab omnibus gloria Christo conferebatur, pro his qui ante negauerant & dimitti negnegantes potuerant: nunc uero, cum negantibus uenia praestaretur, in confessione persistenter, & de perditionis grege reuocati, numero martyrum fungerentur. Ig[ne]runt erga supradictos quas[t]io haberetur, Alexander qui-

B 3 *dam ge-*

dam genere Phryx, medicus disciplina, uir religiosus & prudens, & uita et
morum probitate cunctis charis acceptus, amore Dei concitatus, cum al-
listeret iurabatur, nutibus hortabatur ad confessionem eos in quos quicquid
agibatur ita ut omnibus qui astabant, palam fieret quid animo gereret. Cum
que id populi notaui essent, indignantes maximè pro his, qui quod primi ne-
gauerant, rediuisa nunc confessione reuocabant, clamauerunt aduersum Alexan-
drum, huc ipso instigante committi. Qui iussus à preside in me-
diū statui, & quis esset interrogatus, Christianum se esse libera professione
testatus, quem continuo preparandum bestiis condemnauit. Et postea die
similis cum Attalo productus. Quem contra preceptum Cesaris gratificari
populis uolens, etiam ipsum bestiis iussit. Sed cum ferarū nulla, san-
ctorum corpora cōtigisset, omnibus eos uerberum ceterarumq[ue] pecuniarum
supplicij cruciarios, ad ultimum in conspectu populi in medio arene iugulati
iubet, beato Alexander in omnibus que perperius est ponis, ne unum
quidem penitus proferente sermonem, sed ab in tis utq[ue] ad finem intrare,
met plūm semper cum Deo loquente, & in laudibus eius ac precibus per-
manente. Attalus uero cum pruīs subiectis in sella ferrea torqueretur, tūc
nidor adiutus carnis ad nares et ora inspectantib[us] populi perferre iur, uoce magna
exclamat ad plebem, Ecce hoc est homines comedere, quod uos facitis;
quid à nobis uelut occulum inquisitis facinus, quod uos aperta luce com-
mittitis? Nos enim neq[ue] comedimus homines, neq[ue] aliud quid malis agi-
mus. Et cum interrogatur, quod nomen habet Deus, respondit: Qui plus
sunt, nominibus discertuntur; qui unus est, non indiget nomine. Post
hos nouissimo iam muneris die Blandina rursus induxitur cum Pontico
annorum fere quindecim puer, qui & in priorum cruciatis iustifuerat
semper astare, quo magis ceterarum uidentes supplicia tererentur. Statuuntur ergo in medium, & iubent iure perdeos, illi uero ecclorū nulos es-
se iubebant istos, per quos iure cogerentur. Cumq[ue] alijs compluribus uen-
tis exprobrarent gentium deos, inanire magis in eos ceperit populi multitudine,
neq[ue] tenerant pueri etatem, neq[ue] sexus forming miserates, sed per omnia
tormentorum genera quasi quodam eos circulo peragentes, nihil desse per-
nisi patiebantur quod crudelitas inueniret. Tunc Ponticus maximum pati-
entie robur materna cohortatione suscipiens, & perseverans in confessione
fidei, impollutum spiritum reddit. Beata uero Blandina ultima omnium, ue-
luti omnium nobis mater, premisitos ad martyriū coronam filios, in leuiam
securā festinat, exultans & ouans, uelut ad thalamum sponsi invitata, & ad
nuptiale coniunctum. Et quo siebat, ut in uerberibus tripliaret, & craticulis
exulta gaudebat tam hilaris uideretur & legit, quasi inter dapes regias ac-
cubaret. Post hoc ad bestias traditur, sed ab his intacta perdurat. Inde etiam
aliud exigitur crudelitas genus, ut reti constricta obiceretur tauru s fer-
re citi ligato. A quo cum tuilli et innumeris ierbibus lacelsita, & toto areng
ambitu tactata, nihil penitus leditur, sed permanet iugo (ut semper) uultu me-
te constanti, sp[iritu] ipsa & animi presumptio cum Christo colloquens. Ad
ultimo iugulari gladio iubetur, ita pentibus etiam ipsi impis, & dicentibus
quod nunquam fuerit foemina, que tanta & talia ferre potuerit. Sed nesci-
quidem satirem aliquam capere crudelitas quivit. Antiqui erenim serpen-
tis uirulentia concitat, feri ac barbari mores manuscere nesciebant. Ex-
ipsis quippe sanctorum patientia superior eis contentio nrae ascendebat,
& uelut pudore quadam fatigabatur, quod maior inesse cruciatis, quā
cruciabantibus virtus. Et ex hoc ad nefanda odia index simul instigabatur &
populus, ut scriptura impletur, que dicit: Iniquus adhuc iniq[ue] agat, & in-
fatuus adhuc faciat iniuste. Igitur inaudito levitatem generis, ex quo necaban-

*Attali cum pru-
nis torretur
nox.*

*Blandina Pon-
icu.*

*Blandina gla-
dio iugulatur.*

Dan. 12.

tur exponi, adhibita simul custodia die nocturna, ne q[ui] collectas reliquias, hu-
manitatis intuitu traderet sepultura. Sed si quid forte uel bestiis, uel igni re-
liquum ex corporibus martyrum fuerat, ipsa & cum truncis suis capita punt
torum insepulta per custodiam militum feruabantur: & quærebatur, si quid
ultra posset humana crudelitas, etiam in eos qui iam uitæ huius limen exces-
serant. Exultabant tamen gentes magnificantes simula cra sua, quorum uite. *Lumen uite.*
tute daram in illos vindictam dicebant. Si quis uero inter ipsos paulo miti-
or uel humanior uidebatur, Vbi nunc est, aiebant, Deus eorum: Et quid pro
fuit eis ista religio, pro qua etiam animas posuerunt? Igitur apud illos erat
varium istud institationis genus. Apud nos uero in genere lucis habebatur,
principiū quod non possemus corpora humi tradere: quippe quibus nec no-
sis tempore aliqua ad hoc opportunitas præbebat, nec munieribus sua-
der custodes, nec precibus, aut ullo alio genere copia erat. Ita attente et sol-
licitè curabant, ne daretur extremis oisibus sepultura. Post aliquor autem
dies cum nullam sepietatem gratiam praestitissent, incensa ossa martyrum, &
& in fauillam redacta, cum reliquo terra puluete an Rhodanum fluuium *Abiiciuntur ei*
disperdere, ne usquam reliquia eorum residerent, qualiter hoc agentes, De- *ter.* *ter.* *ter.*
nus uincerent, & sicut dicebant spem eis per hoc resurrectionis admiserent. *danum.*
Sperantes enim (atebant) de sepulcri quandoq[ue] se esse resurrecturos, idcir-
co noua etio q[ui] sibi periuident superstitione lati se tormentis morti-
bus subiiciunt. Nunc uideamus, si resurgent, & si potest eis adesse Deus e-
orum, & eripere eos de manibus nostris. Haec sunt qua illis temporibus ge-
sta, ex epistola fratrum Lugdunensis declarantur. Ex quibus quid etiam
per ceteras provincias geni potuerint, conjectura capiendum est. Referun-
tur adhuc in ipsa epistola quedam etiam de humanitate & mansuetudine
beatorum martyrum, quæ dignum puto ad hac suis sermonibus sicut exte-
ra sociari. Quis (ut aiunt) ad imitationem Christi, qui cum in forma Dei esset, *Philip. 2.*
non rapinam arbitratus est esse æqualem Deo, in tanta gloria positi, &
semel atque iterum ac frequentius martyres facti, post bestias, post ignes &
laminas neque se ipsi martyres dicebant, neq[ue] alijs ita se appellavitibus indu-
gebant (sed forte aliquis nostrum, uel in epistola, uel in sermone eos marty-
res nominasset, incepabant acris: dicentes, quod hæc appellatio soli Christi
debetur, qui solus fidelis ueritas est martyr, & qui primogenitus est ex *Coloss. 1.*
mortuis, & autor uita extenuat certe illi solis aptum hoc esse uocabulum
qui post bonam confessionem de hac uita discedere & pergeri meruerunt
ad Deum. Nos autem (atebant) humiles & egeni, optamus ut ipsa saltem *Perfecta pro-
festo signacio
lum martyris.*
in nobis confitio tota permaneat. In quod etiam ceteros fratres cum lacry-
mis obsecrant, ut pro eis Dominum precarentur, quo perfecta confessio
nis signaculum martyris mererentur accipere. Et tanta in eis humilitas erat,
ut cumibus ipsi esent iam martyres, nominis tamen iactantiam fugerent.
Apud Gentiles uero cum omni fiducia consistebant, nobilitatem anime per
contemptum inuriarum & suppliciorum demonstrantes. Erant ergo inter fra-
tres humiles, inter persecutores elati: uis mites, aduersarii terribiles: Chris-
tus subiecti, diabolo recti. Humiliabant se sub potentissima manu Dei, per
quam nunc sublimis exaltati: placabant omnes accusabant neminem: solue-
bant cunctos, ligabant nullum. Orabant etiam pro persecutoribus suis uen-
tes sermonem sancti Stephanii primi martyris, dicentes: Domine, ne statuas il-
lis hoc peccatum. Aduersum quo eo uehementiore diabolus prælia conci-
tabat, quod per nimiam charitatem, quam habebat in Christo Iesu, etiam e-
os qui lapsi fuerant, & quos iam se immannis illa bestia absorbuisse credie-
rat, rursum uiuos de intermis eius uiceribus educebant, & uelut matres erga
paruulos iusos, ita erga eos totis profusi miserationum inscriibus inhæ-
bant, *Aet. 7.*

BB 4

bant, omnipotenti Deo effundentes pro ipsis fontes & flumina lachrymarum: utam petebant eis à Deo, & tribuebatur eis. Nec sibi gratum iter ducebant, eundi ad Dominum, uel latam putabant martyri fore coronam, si partem membrorum suorum de ecclesijs raptam, uel ut ipsa quædam detentari à diabolo permisissent. Super omnia autem pacem & ipsi diligebant, &

Pax nobis seruare mandabant, nec aliam sibi, nisi per pacem uitam ad martyrium construebant, cauientes ne ullam post se dissensionem fratribus, nec ecclesiæ matris mortuam audeant elinquerent; sed pacem semper habendam, pacem fratibus, custodiendam, & charitatem præcipue tenendam, qua est unitatis & cordis vinculum, commonebant. Hac non inutiliter (ut opinor) à nobis ad adiunctionem legatum memorie tradita sunt, qua ex tantorum uitorum autoritate descendunt, propter eos qui tumidi & inflati aduersum fratres feruntur: & si qui fortitudine miseratione Christi uiscera ab eis putant plenius excludenda. Referunt adhuc in eadem scriptura & alia narratio, quam cognitionis causa his inferre dignum putauit. Alcibiades quidam erat in numero corum, qui pro Christo uincit senebantur. Hic uiam satis arduam & austera gerebat, nihil cibi uolens accipere, sed tantum sale & pane cum aqua utebatur. Cumq; hunc uitæ rigorem uellet etiam in carcere politus obtinere, Attalo post primam confessionem suam quam in amphitheatro confessus est, reuelarunt, quia non recte faceret Alcibiades, creatus Dei & ipsum non uti, & alijs formam scandali derelinqueret. Quibus congnitis, Alcibiades cecepit omnia cum gratiarum actione percipere

Theodosius. Sed dehis finis sit. Igitur Montanus, & Alcibiades, & Theodosius, in Phrygia partibus tunc primum apud quam plurimos in prophetarum opinionem uenerunt. Et quia per illud adhuc tempus multæ etiam aliae uitæ & gratia, in diueris ecclesiis per donum sancti spiritus ministrabant, facile accommodata est fides, etiam his potuisse propriezitatem dari.

Cumq; plurima inter fratres dissensio fuisset exorta, utrum ecclesia Galliarum iudicium suum & sententiam de his quoque cum omnibus reuerentia & recte fidei expositione decernunt, epistolas martyrum qui apud eos consummata fuerant proferentes, quas illi in vinculis politi, per Aliam & Phrygiam fratibus consenserunt scripserant & Eleuthero urbis Romæ episcopo, de pace eum ecclesiæ commonentes: quique etiam Irenæum byter Lugdunum tunc adhuc ecclesiæ Lugdunensis, supra dicta urbis Romæ ecclesiæ.

Irenæus pres. Ut martyres Irenæum sua commendatione prosequantur. Cap. III.

VALERE TIBI IN DEO ITERVM ET SEMPER
per optimus pater Eleutherius.

Rogauimus fratrem & socium nostrum Irenæum hæc tibi scripta deferre, quem deprecamur ut habeas commendatum. Aemulator namque est Testamento Christi. Scimus enim quod solus officij gradus non facit alii, quem iustum, quo tamen iste recte uitetur in presbyterio, sed plus cum exitu merito commendamus.

Enumerant etiam post hæc diuersorum martyrum glorias, quanti fero, cæsi, quanti belissimi, quanti dignissimi, quanti etiam squalore carceris absumpsi sunt. Quæ si quis uult plenius noscere, ipsas ex integro requirat epistolæ.

Quemadmodum

Quemadmodum sub Marco Aurelio Cesare, nostrum precibus exauditis pluviam prestitior Deus. Cap. V.

Igitur Antonini temporibus quibus hæc gesta referuntur, Marcum Au- dunt historiæ, cum sui eius pericitatur exercitus, astuanem & queretem quid factio opus esset, reperiisse in legione quadam milites Christianos: qui bus (sic ut nolis mos est) flexis genibus obsecrantibus, exaudiens Deum supplicationes eorum, & subito contra omnium spem largissimis imbris profusis, exercitus quidem pericitantis, pro quo orauerant Chiliani, sicut sedem: hostes uero qui iam exititer imminebant, fulminibus crebris & coitibus prolapsis ingubus effugatos. Quod factum refertur quidem & à Lege Tertulli annum in Apo- huiorū gentilium: sed quod nostrorum id orationibus impetratum sit, nō logetico cap. § refertur: qui ipse apud quos etiam cetera miracula quæ a nostris gesta sunt, et in li. ad Sca non habentidem. Nostrorum uero & Tertullianus hæc memorat, & apud Gracos Appollinaris, qui etiam ipsam legionem pro insignis facti mira uero pulam. Marci imperatoris epistolas etiam nunc haberi dicunt, quibus de his aperit An. Do. 170, dius indicatur. Sed nos iam ex hoc ad historiæ ordinem redeamus. Igitur Photi non negoclimo uitæ suæ anno, cum ceteris Gallicæ martyribus consumma- to, Irenæus Lugdunensis ecclesiæ suscepit sacerdotium. Quem Irenæum Po- lycarpi auditorem in pueritia comprimus. Hic in tertio aduersum hæreses libro, Eleutheri episcopi temporibus (quæ tempora nunc habemus in manu- bus) scribere se opus illud indicat his verbis.

Enumeratio episcoporum qui fuerunt Rome. Cap. VI.

Fundata igitur & aedificata ecclesia, beati apostoli Lino officium episco- patus intungunt. Cuius Lini Paulus in epistola ad Thymotheum me- minit. Huic succedit Anacletus, post quem tertio loco episcopatum suscepit Linus Roma Clemens. Hic autem cum beatis apostolis fuit, & cum ipsis ultâ semper ex- egit, atq; ab ipsis institutus, recetem gerebat traditionis eorum memoriam, & predicationis eorum formam semper habebat in oculis. Sub hoc ergo Clementis sedatio non modica exorta est apud Corinthum inter fratres, ita ut persona Romæ ecclesiæ scriberet ipse Clemens ad Corinthios epistles necessaria, que eos retrouaret in pacem, & fidem eorum qua cœcū sauerat, renouaret, exprimitas in ea apostolorum traditionem, quam super ab eis ipse suscepserat. Et post aliquanta i; erum dicit: Huic autem Clementi succedit Euaristo Alexander. Et post hunc textus ab apostolis ordinatus Xystus. Post quem Telesphorus, qui & illustre martyrum duxit. Post hunc Hyginus, deinde Pius, post quem Anicetus. Huic successit Soter, qui non duodecimo loco ab apostolis episcopatus obtinet, forte, & eadem quas apostoli tradiderunt predicationes diuinæ fidei integras illibatas & custodit.

Vixque ad illa tempora per fidèles miracula férerent. Cap. VII.

Hac Irenæus in supra dictis libris complexus est. Sed & in secundo nihilominus eiusdem operis libro, dicens etiam suis temporibus reliquiæ quædam diuinæ uitætis in Ecclesijs inueniri, hoc modo scribit: Ab eis au- tem longe ab eis ut mortuum suscitent, sicut Dominus suscitavit, & aposto- li perorationes. Sed & fratres frequenter fecerunt hoc in plurimis ecclesijs, re Irenæi. Ita ut omni simili ecclesiæ congregata, ieiunijs atq; obsecrationib; multis ad Deum profusis, conueteretur spiritus mortui, & redderetur homo uitius per orationes sacerdotum & iterum dicit post aliquanta: Quod si Dominum per

BB 5 Phantus,

Dotes diuersi spiritus sancti. Phantasmum dicit ecclie hæc, ad prophetas ueniamus, qui hæc ab eo gerenda esse prædixerunt, & qui confirmarunt huc esse filium Dei, propter quod & discipuli sui in ipsius nomine, & ab ipso accipientes gratiam, faciunt hæc ad subuenientem salutem hominum, prout unusquisque meruit. Alij namque demones fugant, & ita eos qui incurvati sunt purgant, ut interdum illi ipsi qui erati sunt, credentes in ecclesia remaneant. Alij autem præscientiam accipiunt futurorum, & uisiones propheticas uident. Alij infirmos manu superpolia restituunt sanitatem. Sed & mortui ab his aliquoties sufficiunt sunt, & permanerunt nobiscum per annos multos. Et quid plura? Non est numerus singulorum uirtutum, quæ per universum mundum in ecclesijs Dei geruntur, per gratiam & nomen Iesu Christi sub Pontio Pilato crucifixi. Que tamē quoniam fiunt, non ob aliquam mundi nationem, neque ob pecuniam quamvis: sed sicut gratia accipitur à Deo, ita gratis eadem ministratur. Extriter in alio loco idem Irenæus de his ita scribit: Sicut, inquit, audiuimus multos ex fratribus in ecclesijs gratiam habentes prophetatum, et omnibus linguis loquentes per sancti spiritus donum, qui & mysteria & secreta Dei in manifestum, cum expedite, proferunt. Hac autem inferuimus, ut ostenderemus diuersas sancti spiritus gratias, usque ad illa adhuc tempora apud dignos quoque in ecclesijs perdurasse: quoniam quidem in initiis polliciti sumus, hec nos in tempore prolatus.

Quoniammodum Irenæus Canonem scripturarum diuinarum definit, & de Septuaginta interpretibus. Cap. VIII.

Irenæi iudicij de diuinis scripturis.

Mattheus,

Marcus,

Ioannes,

Apocalypse Ioannis.

Prima Ioan.

Prima Pet.

Li. Pastor.

Sapientia Salomonis.

Sed & de ordine Canonis diuinarum scripturarum, quid etiam supra dictus vir Irenæus sentiat, ipsius nihilominus (eremonibus proferamus). Primo, inquit, de sanctis Euangelij uideamus. Matthæus quidem Hebrei propterea eorum lingua concorditer edidit Euangeliū, cum Paulus & Petrus in urbe Romæ euangelizarent, atq; ecclesia inibi fundamenta solidarent. Post quorum exitum Marcus, discipulos et interpres Petri, Euangeliū quod ille prædicauerat, digessit in libro. Post hoc Iohannes discipulus Domini, qui & supra peccatus eius recubuit, edidit Euangeliū apud Ephesum urbem Asia positus. Hæc in tertio supra dicti operis libro. In quinto vero de Reuelatione Iohannis scribens, & de numero nominis Antichristi, hec referunt: Cum igitur hæc sita habeant, & in omnibus rectis & antiquis exemplaribus iste numerus inveniantur, sed & illi hæc eadem contestentur, qui Iohannem videbunt in corpore positum, & uerbum Domini prædicantem, quis numerus belli, secundum Græcorum computum, & literas quæ in eodem conscribuntur. Et paulo post iterum subiungit hæc, Nos ergo periculum inuenire nolumus, de Antichristi nomine confidentius aliquid pronunciantes. Si enim portenter hac euidenter & palam in hoc iam tempore prædicari, uires & perillum qui Apocalypsim scribit, nomen eius euidenter fuisset expressum: quia nec ipsa Reuelatio ante multum temporis facta est, sed penè iam nostra ætate prope finem Domitiani Caesaris. Hæc nobis etiam de Apocalypsi uir supra memoratus exposuit. Meminit autem primæ epistolæ Iohannis, & prima Petri, plurimæ ex ipsi sumit exempla Necnon & libellum qui dicitur Pastoris, amplectitur, dicens: Bene ergo refert scriptura quæ dicit, Primo omnium credendum esse, quia unus est Deus, qui omnia creauit, atq; compo- suit. Vt ita autem & testimonij sapientia Salomonis. Sed & apostolid cuiusdam uiri (cuius nomen reticuit) sermonum, quasi memoriter meminit, Iustini quoque martyris, & Ignatij memoriam facit: & ea quæ scriperunt, produxit in medium: & promittit se quoque aduersus scripta Marcionis responsum. Sed & de Septuaginta interpretibus diuinarum scripturarum, audi quibus

quibus referat uerbis: Deus, inquit, homo factus est, & ipse Dominus saluans uit nos. Qui dedit signum illud quod de uirgine scriptum est, & non sicut quidam dicunt eorum, qui modo auti sunt alteri interpretari scripturas, & aliunt: Ecce iuacula in uentre concepit & pariet filium, sicut interpretatus est Theodotio Ephesius, & Aquila Ponticus, ambo ludati profelyti: quos secuti sunt Ebionites qui dicunt Christum de Ioseph natum. Et post pauca ite, Theodotio Ep. num illa subiungit. Prius enim, loquitur, quæ Romanorum inualeceret prius phebus. ciparus, cum adiutor Macedones. Asiam possiderent, Ptolemaeus Lagi filius Aquila Pontius, uolens bibliothecas suas, quam apud Alexandriam ex omnium ueterum Graecis, voluminibus construebat, maiorem gloriam quæcere, peti etiam ab Hierosolymis, ut Hebreas eorum scripturas in Graecam lingua interpretatas acciperent. At illi (subiecti quippe erant Macedonibus) electos, & in presbyteratus consenserunt, ut in intraque lingua peritis simos uiros seruantes presbyteros misserint ad Ptolemyum, in quo tamen Dei uoluntas Chrysostomus. & consilium gebeatur. Tum ille singulorum uolens accipere documenta, & uerens se fore per interpretationem occultantem, insertam diuinis uolu- minibus ueritatem, singulos & ei inuicem separat, & eadem se oculum positos interpretari iubet, eumque ordinem interpretanti in singulis quibusque uolu- minibus obseruant: quoque que rursum coram se in unum omnes reuocari, & conferre que singuli interpretari fuerant, facit. Ettunc Deus uerè glorifica- tur, & scriptura sancta quod uerè diuina est, agnoscitur. Omnes enim eadē siue uerbis quædicta nominib; ac sententijs scriplerat, ab initio usq; ad finē: ita ut & ipsi qui aderant gentiles, agnoscerent, quia Dei nutu scriptura sic interpretata sunt. Et nihil mirum, si diuina prouidentia hoc ita fieri procura- uit, cum & in ea captiuitate quo populo accidentat sub Nabuchodonozor regi, corruptis scripturis, cum post septuaginta annos ludet ad patriam suam, in temporibus Antaxerxis Periarum regis, inspirauerit Deus El Elym sacerdotem ex tribu Levi, ut omnia priorum prophetarum volumina acuerba repararet, & restitueret populo legem, quæ per Moysen fuerat data. Hæc iungit.

Enumeratio sub Commodo sacerdotum Cap. 12.

¶ Gitur decem & nouem annis Antoninus cum imperio perdurasset, post Commodum, excelsum sui principatum Commodo dereliquit. Huius primo imperij Angustus, anno Julianus apud Alexandria sacerdotum suscepit, Agrippino exactis An. Do. 181. duodecim annis in episcopatu defuncto.

De Panteno philosopho. Cap. X.

Cum per idem tempus schola ecclastica, et doctoris officio preffet, in omni eruditione nobilissimum Pantenus. Ex quo apud eos con-suetudo antiquis tradita, uicem in hodiernum permanet, diuinarum scripturarum doctores inibi schola ecclastica habent, uiros duntaxat in scientia Panteni Stal, & eruditione probatissimos. Huius ergo officii uelut autor quidam & dux, el ardor docen- tis (de qua supra diximus) latissim illistris habebatur, quippe qui etiam in phisicis sacras litteras loophilis prius, qui Stoici appellantur, nobiliter floruisse. Cuius tantum fuit scopus, erga uerbum Dei, & tantum amoris suis etraditur, ut extare ad predican- dum Christi Euangeliū omnibus gentibus que in Orientis ultimis seces- fibus reconduntur, fidei & devotionis calore profectus sit, & usq; ad Indiam citeriorem, uerbum Dei predicando peruenient. Erant enim adhuc in illis temporibus Euangeliste nonnulli, qui ad imitationem sanctorum Apostolorum in diuersis orbis partibus oberrantes per gratiam Dei & animi sui uitare, uerbum Dei & fidem Christi ignorantibus quibusque gentibus infe- rebant.